

KARACAOĞLAN ŞİİRLERİNDE YER ADLARI ÜZERİNE GÖRÜŞLER: 2

Aydın Oy

Karacaoğlan şiirlerinde geçen yer adları üzerine görüşlerimi bundan önceki bildirimde dile getirmiş ve özet olarak şu noktaları ele almıştım: Ele geçirilen yeni belgelerin ışığında birden çok Karacaoğlan'ın yaşamış olduğu kabul edilmeye başlanmıştır. Bundan dolayı artık, şiirlerde birtakım kriterlerden yola çıkılarak, hangi şiirlerin hangi Karacaoğlan'a ait olabileceğinin belirlenmesi zamanı da gelmiştir.

Bu noktada Prof.Dr. Şükrü Elçin'in Viyana Millî Kütüphanesi'nde kayıtlı "Evrâk-ı Mecmua"daki şiirlere dayanarak yaptığı çalışma, daha önceleri Radloff'la başlayıp Sadettin Nüzhet Ergun, Prof.Dr. M. Fuat Köprülü ve Ahmet Kutsi Tecer'le sürüp giden araştırmalara yeni bir dikkat ve netlik getirmiştir. Prof.Dr. Şükrü Elçin, söz konusu mecmuada bulduğu şiirlere bunun dışındaki bazı şiirleri de katarak bu şiirlerin XVI.yüzyılda Tuna boylarında yaşamış Karacaoğlan'ın olabileceğini belirtmiştir (1).

Prof.Dr. Şükrü Elçin'in, üzerinde araştırma ve inceleme yaptığı mecmuadaki şiirler, daha önce yapılmış olan çalışmaların bu gözle bir kere daha ele alınması, yeni bir dikkatle değerlendirilmesi gerektiğini de ortaya çıkarmıştır.

Bu arada M. Şakir Ülkütaşır, İshak Refet İsitman ve daha sonra Yılmaz Göksoy, çalışmalarını "Yozgatlı Karacaoğlan" yönünden sürdürmüş (2), onların araştırmalarıyla Prof.Dr. Şükrü Elçin'in incele-

- (54) "Halk Edebiyatında Kaynaklar Meselesi ve XVI'ncı Asır Ozanı Karacaoğlan", Atsız Armağanı. Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1976, s.91-125. Prof.Dr. Şükrü Elçin, bu yazısını sonradan genişlettiği Halk Edebiyatı Araştırmaları I (Ankara. 1988) kitabına da almıştır. Bak. a.g.e. s.13-30.
- (55) M.Şakir Ülkütaşır, "Yozgatlı Karacaoğlan", Ahali Gazetesi. Samsun, 29.10.1993; Aynı yazar, "Son Asır Şairlerinden Yozgatlı Karacaoğlan", Yeni Türk. Sayı:48, Aralık 1936, s.708-710; İshak Refet İsitman, "Karacaoğlan", Ülkü. Sayı:3, Nisan 1933, s.22-229; Yılmaz Göksoy, "Yozgatlı Karacaoğlan", Ercives. Sayı:59, Kasım 1962, s.23-24 ve Sayı 112, Nisan 1987, s.21-22.

melerini temel alan Prof.Dr. İlhan Başgöz de bir yazısında "Yozgatlı Karacaoğlan" üzerinde yeniden durmuştur (3).

İlhan Başgöz'ün tartışmaya değer görüşlerine yer veren yazısındaki şu cümleler, şiirlerin ayıklanması konusundaki kriterleri arama yönünden dikkat çekicidir. Prof.Dr. İlhan Başgöz şunları dile getiriyor:

"Elimizdeki yüzlerce Karacaoğlan şiiri içinden bu Karacaoğlan'a ait olan şiirlerin ayıklanması kolay olmayacaktır. Bektaşilikten söz eden 16.yüzyılın olaylarına dokunan şiirler, herhalde bu Karacaoğlan'ındır. (Başgöz, burada Yozgatlı Karacaoğlan'ı kastediyor.) Ama sadece kadından, güzelden ve genel konulardan söz eden şiirleri öteki Karacaoğlanlarınkinden ayırmak bize zorluklar çıkarmakta devam edecektir.

Şiirlerin ayıklanmasındaki zorluklar ortada olmakla birlikte, bulabilecek bazı kriterlerin yardımıyla bir ölçüde gideriliyor. Nitekim, Başgöz'ün üzerinde durduğu kriterlerden biri-sınırlı da olsa-şiirlerin konusu, diğeri de tarihsel olaylar ve kişilerdir. Buna yeni bir kriter olarak yer adları eklenebilir. Bildirilerimizin bakış açısı budur. Ne var ki, gelebilecek her türlü eleştirmeyi baştan karşılamak için açıkça söylemekte yarar var; yer adları tek başlarına o şiirin gerçek sahibine bir tapu senedi verilir gibi verilmesini sağlayamaz. Başka kriterlerle birlikte ele alındığında varılması istenen hedefe götürebilir.

Birinci bildirimde, Çukurovalı veya Güneyli Karacaoğlan diye bilinen âşığıımızın, kendisine göre bir coğrafyası olduğu, bunu da şiirlerine bir topoğraf gibi geçirdiği noktasından hareketle öbür Karacaoğlanların da kendilerine ait coğrafyaları olması gerektiğini düşünmüş, bu noktayı yeni bir kriter olarak ele almaya çalışmışım. Bundan önce bu bakış açısından ele aldığım şiirler, içlerinde Alaman Dağı, Barçın Yaylası, Bozok, Frengistan, Tercüman yer adlarının geçtiği şiirlerdi.

>i.ndi aynı konuyu Eğri Dağı, İstanbul, Kırım, Mamalı, Menevşe Yaylası, Tuna Suyu maddeleriyle sürdürmeye çalışacağım.

(3) "Yozgatlı Karac'oğlan", Cumhuriyet. 29.8.1990, s.2

Eğri Dağı:

Bu yer adının geçtiği Şiirinde Karacaoğlan; onbeŐ yaŐında, hilâl kaŐlı bir suna yitirdiğini söyleyip onu aramaktadır. Yolu, bir dağa uğrar ve âŐıđımız dağa seslenerek bir deyiŐ söyler. Şiirin son hanesini okuyalım:

Karac'oğlan dne dne
Gezer dağlar yana yana
Yârim yitirdim bir suna Sana
geldim Eğri Dağı.

Bu deyişin kavuŐtaklarında adı geçen dağ, Mjđân Cunbur'un kitabında Ağrı Dağı diye verilmiş, kitabın arkasındaki "Metinde Geçen Yer Adları" listesinde de "Ağrı Dağı" diyerek gösterilmiştir (4).

Mustafa Necati Karaer'in kitabında da Mjđân Cunbur'un kinde olduğu gibi "Ağrı Dağı" olarak kayıtlıdır (5). Mustafa Necati Karaer, Kültür Bakanlığı'nın Türk Büyükleri Dizisi'nde çıkan "Karacaoğlan kitabına sözü edilen bu Şiiri almamıştır. Söz konusu Şiir, Sadettin Nüzhet Ergun'un yayımladığı kitaplarda da yoktur.

Karacaoâlan Şiirlerini toplayan, aynı zamanda o Şiirlerde geçen yer adlarını da ele alan araŐtırmacılarından Cahit ztelli ise, kitabının ilk baskılarında: "Eğri Dağı, eskiden ve bugün oralar halkının Ağrı Dağı'na verdiği ad. Eski kitaplarda da böyledir" (6) dedikten sonra son baskılarında "Eğri Dağı, Karaman ile Mut arasında, eski hacıların ve yayla glerinin geçtiği yol üzerindedir. Büyük lekli haritalarda görülür" (7) diyerek ilk grŐnden vazgeçmiŐtir.

(56) Karacaoğlan, Birinci BasılıŐ, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1973, s.313; 438 no.lu metin.

(57) Karacaoâlan, Tercüman 1001 Temel Eser, No:26, basım tarihi yok, s.308-309.

(6) Karacaodlan.-Bütün Şiirleri, İkinci Baskı, İstanbul, 1970, s.335, Milliyet Yayınları, Türk Klasikleri Dizisi:1 (7) a..e., BeŐinci Baskı, İstanbul, 1974, s.335

Cahit Öztelli'nin görüşünü düzeltmesinde Sıtkı Soylu'nun hazırladığı kitabın etkisi açıkça ortadadır. Güneyli Karacaoğlan'ın yaşadığı coğrafya belirlemede, yerinde düzeltmeler ve açıklamalarda bulunan Sıtkı Soylu'nun kitabında sağlam topoğrafik bilgiler verilmiştir. Sıtkı Soylu, şunları dile getiriyor:

"Karacaoğlan'daki yer adlarının pek az kısmı şehir ve kasabalarla ilgilidir. (...) Topoğrafik unsurların üzerinde yeterince durulmaması yüzünden düşülen bir yanlışlığı örnek vermek isterim. Ozanın (Eğri Dağı Destanı)'na bir dipnot ekleyen Cahit Öztelli, bunun Ağrı Dağı olması ihtimaline değinmiştir. Ancak Öztelli, metinde Eğri olarak aslını korumuştur. Sonraları Müjgân Cunbur bu notu akla yakın bulmuş olmalı ki metni de Ağrı olarak düzeltmiş, Mustafa Necati Karaer de aynı yanlışlığı sürdürmüştür. Destan incelendiği zaman Ağrı Dağı çağrışımını verecek hiçbir ipucu yoktur. Kaldı ki birisi Küçük Eğri, diğeri büyük Eğri olmak üzere birbirine bağlı dağ silsilesi Karacaoğlan'ın mezarının bulunduğu tepenin kuzey-batısında yaya 5-6 saat uzaklıktadır. Bir destan yazılmasını gerektiren özelliği de aşiret göç yolunun bu dağ üzerinden geçmesidir." (8) Bu açıklamadan sonra kitabının arkasındaki yer adları listesinde de (65.sayfada) "Eğri Dağı: Mut'un kuzeyinde bir dağ" diye bir daha belirtmiştir.

Sıtkı Soylu'nun kitabı ortada duruyorken, Cahit Öztelli buna dayanarak görüşünü düzeltmişken, daha sonraki yıllarda, 1984'te yayımlanan Karacaoğlan kitabında: "Bunun Ağrı Dağı olduğunu sanmıyorum, Güney'de küçük bir dağ olmalı" diyen İlhan Başgöz'ün, görüşünde haklı olmakla birlikte, Türkiye'deki çalışmaları yakından izleyemediği de kendini göstermektedir. (9)

Büyük Eğri Dağı, 2025 metre yükseklikte oldukça büyük bir dağ olup iyi hazırlanmış harita ve atlaslarda görülebilir. (10)

Sonuç olarak söz konusu dağın, Karacaoğlan'la ilgili yayımların bazılarının ilk baskılarında görüldüğü gibi, doğu Anadolu'daki ünlü

(58) Karacaoğlan, Mut, 1974, s.65

(59) Karacaoğlan Cem Yayınevi, İstanbul, 1984, s.179

(10) Bak.: Türkiye Atlası/Atlas of Turkey. (haz.: Ali Tanoğlu-Sırrı Erinç-Erol Tümertekin), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1961, s. Konya 1/f

Ağrı değil de Güneyli Karacaoğlan'ın coğrafyası içinde ve Mut'un kuzeyinde bulunan Eğri Dağı olduğu tahminlerin ötesinde bir kesinlikle ortadadır.

İstanbul:

Karacaoğlan konusunda geniş incelemeler yapmış bulunan Sa-dettin Nüzhet Ergun, âşığıın, içinde İstanbul adı geçen şiirlerini ele alıp herhangi bir değerlendirme yapmamış, Karacaoğlan'ın İstanbul'a gidip gitmediği konusunda bir görüş ileri sürmemiştir.

M. Fuad Köprülü de Türk Sazşâirleri kitabında Karacaoğlan'la ilgili VI.bölümde (Karaca Oğlan XVII. asır Sazşâiri, s.315-377 (11) konuyu bu açıdan ele almamıştır.

Mustafa Necati Karaer de bu konuya girmemiştir.

Âşığıın İstanbul'a gidip gitmediğini araştıranların başında Cahit Öztelli geliyor. Cahit Öztelli, ilk önce "Ali Ufkî", Karacaoğlan ve İstanbul" (12) konulu yazısında Karacaoğlan'ın İstanbul'a gitmiş olduğunu ileri sürmüştür. Düşündüğü âşık da güneyli Karacaoğlan'dır. Bu yazısında Cahit Öztelli:

"Ali Ufkî'nin (...) Karacaoğlan'ın iki türküsü ile yetinmesine bakarak; ozanımızın İstanbul'da uzun süre kalmadığını, ancak sesini İstanbul saraylarına kadar duyurduğunu ve belki de saraya çağrıldığını düşünebiliriz." demektedir. Yazısının sonunda da Ali Ufkî'nin Mecmua-i Sâz ü Söz'üne aldığı iki türküsünü vermiştir.

Cahit Öztelli, bu görüşünü sonradan kaleme aldığı bir yazısı (13) ile hazırladığı kitapda da sürdürmüştür (14).

Prof.Dr. Şükrü Elçin, Ali Ufkî'nin verdiği iki türkünün XVI. yüzyılda yaşamış olduğu kabul edilen Karacaoğlan'ın, yani Radloff'un adını İsmail olarak verdiği Belgradlı olduğunu söylediği Karacaoğlan'ın olabileceğini ileri sürmüş, Cahit Öztelli'nin görüşünde

(60) Milli Kültür Yayınları, Güven Basımevi, Ankara 1962

(61) Türk Folklor Araştırmaları, Sayı:239, Haziran 1969, s.5308-5310

(62) "Şiirlerine Göre Karacaoğlan'ın Gezdiği Yerler", Hisar, Sayı:154, Ekim 1976, s. 23-25

(63) Karacaoğlan-Bütün Şiirleri, Milliyet Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul, 1970, s.XXVI-XXVIII (Nereleri Gezdi? İstanbul'a Gitti mi? bölümleri)

olmadığını belirtmiştir. Yazısının sonuna koyduğu Tuna boyu âşığı Karacaoğlan'la ilgili şiirlerin arasına bu iki türküyü de almıştır. Şükrü Elçin, edebî ve tarihî belge ve kaynakları değerlendirdikten sonra: "Cahit Öztelli'nin 1650 tarihli Mecmua-i Sâz ü söz'den naklen yayımladığı iki şiir, Ali Ufkî'nin Rumeli'deki vazife seyahatleri ve Güneyli Karacaoğlan'ın yaşı dikkate alınacak olursa şairimize ait olması bize daha mantıkî görünüyor" (15) demektedir.

Her ne kadar doğrudan doğruya Karacaoğlan'ın İstanbul'a gidip gitmediğini ele alıp incelemiş olmasa da Mustafa Necati Karaer de kitabının son baskısında "belgelerin karşılaştırılması" bölümünde:

"Lâtifi Tezkiresi ile Sûrnâme-i Hümâyun ve Mevâ'i dün Nefâis fi Kavâidi'l Mecâlis'e göre, 16.yüzyılda Karacaoğlan adlı bir saz şairinin yaşamış olduğu kesinlikle söylenebilir. Nitekim, edebiyat tarihçileri ile araştırmacıların çoğu, bu görüşü benimsemiştir. Aksi görüşte olanlara gelince bazıları da 16.yüzyılda yaşamış şair Karacaoğlan'ı, halen şiirleri elimizde bulunan Karacaoğlan'dan ayrı bir şair olarak kabul ederler." (16) diyerek konunun vardığı boyutları özetlemektedir.

Bunlardan sonra kaynaklarda ve bu arada Ali Ufkî'nin mecmuasında adı geçen Karacaoğlan'ın Güneyli Karacaoğlan değil de Rumelili Karacaoğlan olması görüşü ağır basmaya başlamış bulunmaktadır.

Bu görüşlere bir nokta daha eklenebilir: Bir topoğraf gibi gezip dolaştığı yerleri deyişlerine geçirmiş bulunan Güneyli Karacaoğlan'dan -eğer İstanbul'a gitmiş olsaydı- İstanbul'un özelliklerini veren derli toplu şiirler beklenirdi. Karacaoğlan adına kayıtlı şiirlerde bu nitelikte bütünlük gösteren, âşığımızın düştüğü hayreti (hayranlığı) dile getiren bir örnek bulunmayışı en azından dikkat çekicidir. Cahit Öztelli'nin görüşünü de çürütmektedir.

(64) "Halk Edebiyatında Kaynaklar Meselesi ve XVI'ncı Asır Ozanı Karacaoğlan" s.103 (IX.madde)

(65) Karacaoğlan. Ankara 1968, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 963, s.16

Konunun bir yönü budur. Diğer yönü ise Karacaoğlan adına kayıtlı şiirlerde geçen İstanbul adıdır. Müjgân Cunbur, "Karacaoğlan'daki yer adlarının pek az kısmı şehir ve kasabalarla ilgilidir" diyen Sıtkı Soylu'dan çok ayrı bir yorum getirerek kitabında:

"Bursa'ya hatta İstanbul'a gittiğini belirten şiirler vardır:

'Ne İstanbul koydum ne Diyarbekir
Aceb sevdiğimin eşi var m'ola'

'Gidip İstanbul'dan ferman getirdim' gibi" (17) demektedir ve Cahit Öztelli'nin görüşüne katıldığını ortaya koymaktadır.

Oysa ki biraz aşağıda "şairin Şam, Bağdat, Trablus, Tunus, Mısır ve Yemen'den bahsedişini, gitmesine imkân olmayan Buhara, Çin ve Hindistan'dan söz açışı gibi saymak kabildir." diyen de Müjgan Cunbur'dur. Bilindiği gibi âşıklar, deyişlerinde adını duydukları ülke ve şehirleri anarlar. Yalnız gene bilinen bir noktadır ki bunlar, o âşıkların ille de oralara gittiklerini göstermez. Karacaoğlan adına kayıtlı şiirlerde geçen İstanbul adı da bunlarda biri olarak görünmektedir. Kısaca Güneyli Karacaoğlan İstanbul'a gitmemiştir. İçinde İstanbul adı geçen deyişler, hangi Karacaoğlan'a ait olursa olsun, o âşığın İstanbul'a gitmiş olduğunu göstermek için yeterli bir kanıt değildir.

Bu görüş, daha önce İlhan Başgöz tarafından belirtilmiştir. İlhan Başgöz, bu noktada: "Gittim İstanbul'dan ferman getirdim. Herkes sevdiğine sarılsın diye" dizesi, pek yaygın bir türkü nakısını tekrar etmektedir." demektedir ve kitabının arkasına eklediği "Karac'oğlan'ın Şiirlerindeki Yer Adları" listesinde İstanbul maddesini, ince harflerle dizilen yani âşığın görmediği yerler arasına almaktadır (18)

Kırım:

Güneyli Karacaoğlan'ın şiirlerinde, özellikle dikkati çeken noktalardan biri, onun bir topoğraf gibi hareket etmesidir. Bu yönünü

(66) Karacaoğlan. Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1973, s.XI

(67) İlhan Başgöz, Karac'oğlan. s.43, 180

bütün açıklığı ile gösteren şiirlerinden biri "yatalım atım" redifli des-
tanıdır:

Kalk gidelim atım, harab haneden
Kısmatımız versim Mevla'm Yaradan
Eğrikol'da yem yedirem atıma Gece
Eğrikol'da yatalım atım.

Atıma bineyim, edeyim sökün
Sağına soluna hamayıl takın
Ağyar ıрак derler, Kefendiz yakın
Gece Kefendiz'de yatalım atım.

At ile Kırım'ı aştıktan geri Dizgini
boynuma düştükten geri Aksu'yun
köprüsün geçtikten geri, Bu gece
Maraş'ta yatalım atım.

Maraştan ötesi uzak bir yoldur
Tatar Deresi'nde dizginin kaldır
Öğle namazını Göksun'da kıldır
Bu gece Göksun'da yatalım atım.

Eyi derler Elbistan'ın ovasın, Yaz
getirir ılık ılık havasın Koca
Binboğa'da sahan yuvasın Gece
Binboğa'da yatalım atım.

Atım, Öğrekte dokudam çulunu
Üç güzele ördüreyim palanı Som
gümüştten döktüreyim nalını Bu
gece Öğrek'te yatalım atım.

Karac'oğlan der ki: Yârin yâr ise
Ağyar ile muhabbeti yok ise Atım
sende küheylânlık var ise Gece yâr
koynunda yatalım atım. (19)

Aslında birbiri ardından sıraladığı yer adları ile, çizdiği coğrafya ile, nerelerden söz eden bir destan olduğu ve buna bağlı olarak kime ait olabileceği konusunda hiçbir kuşkuyla yer vermeyecek ölçüde sahibini belli ettiği ortada iken, gereken dikkatin gösterilmemiş olmasından ileri gelse gerek, bu şiirde adı geçen Kırım'ın, İlhan Başgöz'ün kitabındaki "Karacaoğlan'ın Şiirlerindeki Yer Adları" listesinde ince harflerle dizilmiş, yani Karacaoğlan'ın görmediği kanısını veren yer adları arasına alınmış olduğu görülmektedir (20).

Kırım'ı ancak Karadeniz'in kuzeyindeki Kırım olarak değerlendirmeye kalkışırsak Karacaoğlan'ın gitmediği, görmediği yerler arasında gösterebiliriz. (Söz konusu şiirle ilgili olarak). Oysaki burada adı geçen Kırım, Karadeniz'in kuzeyindeki Kırım yarımadası değil; Müjgân Cunbur ile Sıtkı Soylu'nun, kitaplarında "Antep ile Maraş arasında" olduğunu bildirdikleri bir köydür. Bir başka deyişle burası, Güneyli Karacaoğlan'ın coğrafyası içinde yer alan köylerdendir. Bu destan da birbiri ardınca sıralanan yer adları bakımından sahibinin Güneyli Karacaoğlan olduğunu açıkça gösteren deyişlerden biri, hem de en tipik olanlarından bindir.

Karacaoğlan mahlaslı şiirlerde geçen yer adlarını, kitabındaki yeri geldikçe, dipnotlarıyla açıklayan Sadettin Nüzhet Ergun, *bu destandaki Eğrikol, Kefendiz, Göksün (Göğsün) ve Öğrek için "Ayıntab'a bağlı köy isimleri"* açıklamalarını verdiği halde, Kırım için benzeri bir dipnot kullanmıyor (21).

- (68) Bak.: M. Cunbur, Karacaoğlan. 1973, s.146; S.N. Ergun, Karacaoğlan. 1971, s.116-117; C. Öztelli, Karacaoğlan.-Bütün Şiirleri, 1974, s.119-120; M.N. Karaer, Karacaoğlan. Ankara 1988, s.102-103
(69) İlhan Başgöz, Karac'oğlan. İstanbul, 1984, s. 180
(70) Karaca Oğlan. İstanbul, 1971, s.116-117

Müjgân Cunbur'un kitabında "Kırım: (Anteb'ie Maraş arasında bir köy adı)" (22) açıklaması yer alıyor.

Sıtkı Soylu'nun kitabında "Gaziantep'le Maraş arasında bir köy" deniliyor. (23)

İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü'nce yayımlanan Köylerimiz kitabında biri Yozgat'ın merkez ilçesine bağlı, diğeri ise eski Kadişat olan ve bugün Diyarbakır'ın Hani ilçesine bağlı iki tane Kırım köyü bulunuyor. (24)

Aynı bakanlığın yayımladığı Türkiye Mülki İdare Bölümleri Belediyeler Köyler adlı kitapta da durum Köylerimiz adlı kitapta gösterildiği gibidir. (25)

Ortada olan bir şey varsa o da bu Kırım'ın Karadeniz'in kuzeyinde yer alan ünlü yarımada değil, Güneyli Karacaoğlan'ın coğrafyası içinde bulunduğu belli olan bir yer olduğudur. Bu Karacaoğlan'ın şiirinde adını andığı Kırım'ın bugünkü Yozgat'a ve Diyarbakır'a bağlı köylerle de bir ilgisi olmasa gerek. Bu Kırım, şiirde çizilen güzergâha ve buna dayanarak Müjgân Cunbur ile Sıtkı Soylu'nun kitaplarındaki belirlemelere göre o çağlarda adı bilinen, sonradan adı değişmiş de olabilen bir yer olmalıdır. Bu noktadan ayrıca araştırılabilir.

Mamalı:

Bu ad, Karacaoğlan konusundaki ilk çalışmalarda hep Güneyli Karacaoğlan'la ilgili olmak üzere, onun ileri sürülen doğum yerlerinden biri imiş gibi ele alınarak böyle değerlendirilmek istenmiş, sonraki çalışmalarda bir yer adı olmadığı, bir boy adı olduğu anlaşılmışsa da çalışmalar bu adın geçtiği şiirin hangi Karacaoğlan'a ait olduğu noktasına vurdurulamamış, şiirdeki özel adlar için-bir araştırmacının dışında-konuyu ele alanlar tarafından bir yorum getirilememiştir.

Sadettin Nüzhet Ergun'un görüşü şöyledir:

(71) Karacaoğlan. Ankara, 1973, s.379

(72) Karacaoğlan. Mut, 1974, s.67

(73) Köylerimiz. Ankara, 1968, s.354

(74) Türkiye Mülki İdare Bölümleri Belediyeler Köyler. Ankara 1977, s.275, S.815

muhitlerinde yetişmiş olarak göstermeyi S^{6/1^1^ g ^ j j ^ ^ ^}
manzumelerde memleket ismini deaistirmis ,arita'da hicbir vecbile
itgirnarnie efe o'ri unucunq>! Mfirru^* uiuioy/1 feui .MMu.favr
kabul edilemeyeciBk fezatlar hasil olmustur. Mesela:
annshis> »!;o nci n&ysmi. j tios ~Aos .-asis>1 ils-jaH shsiz.M

ilemsM sniemB>!

(ç!cffffl86^ io.'sC iirisO ,
i»b"i!;.)>5 is

rBra^ajmaüiffj-berini Km'

-einoe abnhehie m'ri&iço&os'<

idC-PSJ^öv ibr:-^ soisHs iltişe? HBÖ

üzere sayfa altındaki dipnotunda Mamalı için

Bu şiirin birinci dizesi "ismaN Bey yayjasjndan kalkınca"
şeklindedir. Gene Sadettin Nüzhet^rgürî, tti⁴ cnzegş^ İsmâif Bey
yaylası için: "Yozgat'a"tabi¹ öogazlfyari<f^u%ž'cih^Bllaryesinâe bir
yayla ismi" açıklamasını dipnotfi^uc^r^e1iyüf? fâ&iti'/\$s/!&,^*kon
dW&rfiyö^'#\$#iâtln'â^Pfötfesr^^Pf^ ^'^itv

eb obnîeebbı

Yaylamız Bulgar dağdır

i3 -ÖM lid e&rfi;,&şli içcb;

be^iirtffim; i'-

~>ir Ridvan

fjn\B Bb EDftirııasd

gibii)«ışf!riai/a ların

â^

y (§ ç

(75) Karaca O^lan. İstanbul, 1971, s.13

°°[E.8.° 9 8 ° (r°>

(76) Bak. Türkiye'de Mülki İdare Bölümleri KÖ^er^Ifetedli^MlamşfeesoâIS^ <S6)

Çünkü sonradan bunları söyleyenler ya da derleyenler kendilerine göre değişiklikler yapabilirler ki, bu durum başka şairler için de rastlanan olaylardandır" (28).

Prof.Dr. M. Fuat Köprülü, "Mamalı" konusunu hiç ele almamıştır.

Mustafa Necati Karaer, çok açık olmayan bir dille "Şiirlerine bakılırsa onu hem Erzurum'lu, hem Kırşehir'li, hem de Binboğa'lı kabul etmek gerekir" demekte, Kırşehirlili olduğu kanısına Mamalı adından yola çıkarak varmış olduğunu düşündürmektedir (29).

Görüldüğü üzere Sadettin Nüzhet Ergun da, Cahit Öztelli de, M. Necati Karaer de şiirlerindeki deyişlere yalnızca bir açıdan bakarak, uzun yıllar boyunca bu adın Güneyli Karacaoğlan'ın şiirlerinde sonradan çeşitli ellerce kendi yörelerine uydurulmak için ortaya atılmış bir yer adı olduğu görüşünde birleşmişler ve bu görüş günümüze doğru sürdürülmüştür.

Müjgân Cumbur, bu görüşü-bir de Erzurum'un Mamahatun köyünü eklemek suretiyle-devam ettirerek:

"Karaca Oğlan'ın olduğu söylenen bir koşmadaki
Mamalı'da ben bir Rıdvanoğluyum

mısra'ına dayanılarak Karaca'Oğlan'ın Kırşehir'in Mecidiye ilçesinin Mamalı köyünden, bir başka yorumda da Erzurum'un Mamahatun köyünden yetiştiği ileri sürülmektedir" (30) demektedir.

Müjgân Cumbur, kitabının arkasına eklediği "Metinde Geçen Yer Adları" bölümündeki Mamalı maddesinde de aynı açıklamayı tekrarlamıştır. (31)

Sıtkı Soylu, Mamalı için "Çiçekdağı ilçesinde bir köy- Erzurum'da Mamahatun ilçesinin eski adı" (32) diyerek, kendisinden önceki araştırmacılardan biraz farklı yerler göstermekle birlikte, Mamalı'yı gene bir yer adı olarak ele alması açısından esasta onlarla birleşmektedir.

(77) Karacaoğlan. İstanbul 1970, s.14 (1974 basımında da aynı.)

(78) Karacaoğlan, Tercüman 1001 Temel Eser, s.12-13; aynı yazar, Karacaoğlan Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 1988, s.2

(79) Karacaoğlan. Ankara, 1973, s.VIII

(80) a.g.e., s.379

(81) Karacaoğlan. Mut, 1974, s.66

İlhan Başgöz ise bu adın geçtiği deyişe başka bir gözle baktığını ortaya koyuyor. Şöyle diyor:

"Karac'Oğlan'ın Mamah'da doğmuş olduğu şu dörtlüğe dayanılarak ileri sürülmektedir:

Karac'Oğlan der ki kolu bağılım
Ciğerciği aşk oduyla dağılım
Mamalı'da ben bir Rıdvanoğlu'yum
Kaplan postu giydiklerim kal demiş

Bu şiir, gelenekte sık görüldüğü gibi, İsmail Bey adlı birinin ağzından söyleniyor; şiirde konuşan Karac'Oğlan değil, kim olduğunu bilmediğimiz İsmail Bey'dir. Şiirin tümünden anlaşılıyor ki, bu İsmail Bey, Diyarbakır ve Avşar gibi tımarların sahibidir; Ömer ve Bücür adlı iki emmisi oğlu vardır. Mamalı'dan ve. Rıdvan Oğulları'ndandır. Şiir başka türlü anlaşılabilir. Mamalı'lı olan Karac'Oğlan değildir" (33).

Bu açıklamalarda, metne yeni bir bakış getirilmekle birlikte İlhan Başgöz'ün Mamalı'yı gene bir yer adı gibi ele aldığı görülüyor. Nitekim, kitabının arkasındaki "Karac'Oğlan'ın Şiirlerindeki Yer Adları" listesinde Mamalı kalın harflerle yani "Karac'Oğlan'ın görmüş olduğu" yerlerden biriymiş gibi gösterilmiştir. (34)

İlhan Başgöz, Eğri Dağı konusunda olduğu gibi, Mamalı konusunda da Türkiye'deki yayınları yeterince izleyemeyen bir araştırmacı görünümünden kurtulamamıştır.

Şöyle ki kendisinden bir yıl önce Karacaoğlan'la ilgili bir kitap hazırlamış bulunan Hüseyin Seçmen, Mamalı'nın bir yer değil, bir oymak ya da bir oba olduğuna işaret etmiş, dikkatleri bu yöne

(82) Karac'Oğlan. İstanbul, 1984, s.40 (İlhan Başgöz, bu görüşünü aynı kitapta 162.sayfada yer verdiği ilgili şiirin altında dipnotu olarak olarak bir daha belirtmiştir.)

(83) a.g.e., s.18 (İlhan Başgöz, gene bir başka yanılgıya düşerek Rışvan'ı da siyah harflerle dizili bir yer adı, hem de Karacaoğlan'ın gördüğü bir yerin adı gibi düşündüğünden 182.sayfada buna da yer vermiştir.)

çekmeye çalışmıştır. Fakat o eski araştırmacılar gibi Mamalı'dan olanın Karacaoğlan değil de İsmail Bey olabileceğini düşünmemiştir. Hüseyin Seçmen:

"Karacaoğlan bir Türkmen ozanıdır. Bize göre, Mamalu Türkmenleri ile yakın ilgisi vardır. Rıdvanoğlu ya da Sayıloğlu soylarından geldiğini beliren Karacaoğlan'ın bu adlarla bağlı olduğu oymak ya da obaları belirtmiş olduğu kanısındayız. Şiirlerinde yurdu olarak gösterilen Varsak sözcüğünü de bir yerleşim yeri olarak düşünebileceğimiz gibi, oymak adı olarak da düşünebiliriz" (35) demektedir.

Eğer İlhan Başgöz ve Hüseyin Seçmen, A. Saim Emirmahmudoğlu'nun kendi kitaplarından önce yayımlanmış olan inceleme yazısını (36) görüp yararlanmış olsalardı, kitaplarındaki eksiklikler ve yanlışlıklar olmayacaktı, sanırım.

A. Saim Emirmahmudoğlu, söz konusu yazısında: "Şairin şiiri bütün olarak inceleneceği yerde sadece 'Mamalı'dan ben bir Rıdvan oğluyum' mısraı ele alınarak Karacaoğlan'ın bir Mamalı köyünde doğmuş olabileceği yorumunu ileri sürmek yanlıştır. Bu da S. Nüzhet'ten başlamış ve daha sonrakilere dayanak olarak bugüne kadar süregelen bir yanlıştır. Hem de iki yönden yanlıştır:

1- Şiir, bir bütün olarak incelenince Mamalı'dan olanın Karacaoğlan değil, şiirde adı geçen İsmail Bey olduğu görülür.

2-Şiirde geçen Mamalı'nın aslı Devlet Arşivi'nde bulunan tarihsel ve elyazması vakıf belgelerine göre Maraş-Zülkadriye eyaletinde yaşamış eski bir Türkmen aşiretinin adı olduğu ortaya çıkmaktadır. Divan-ı Hümayun mühimme defterlerinde kayıtlı, 966-1200 hicrî yıllarını kapsayan hükümlerde bu husus kuşkuyla yer vermeyecek kesinlikle açıktır." demektedir.

A. Saim Emirmahmudoğlu'nun bu görüşleri Ahmet Refik'in Anadolu'da Türk Aşiretleri (İstanbul, 1930) adlı kitabında yer alan belgelere dayanmaktadır. O kitaptaki 127 no.lu belgeyi bütünüyle yazısına

(84) Karacaoğlan. Deniz Kitap-Yayın-Dağıtım, İstanbul, 1983, s.15-17
(85) "Karacaoğlan Üzerine Yapılan Yanlışlıklar II" Türk Folklor Araştırmaları. Sayı: 346, Mayıs 1978. s.8325-R^?Q

alan araştırmacı, belge ile deyiş arasında bir ilgi kurmuştur. şöyle değerlendirir:

"Bu tarihsel belgede 'Mamalı', bu aşiretten 'Hacı İsmail' ve oğlu 'Ömer', 'kadimden Diyarbakir kurbünde olan yaylalarında yaylayu" gelmiş olduklarından söz edilmektedir ki Karacaoğlan koşmasında da "İsmail Bey', 'Ömer', 'Diyarbakir¹, 'tımara', 'Mamalı' sözcükleri görölmektedir."

A. Saim Emirmahmudoğlu, şiiri şöyle açıklıyor:

"Mamalı Türkmen aşireti beğlerinden İsmail Bey'in ağzından söylendiği sonucuna varmak yanlış olmaz. Sarı Haliloğlu adında birinin bühtanına uğrayarak tımarları elinden alman, yaylalarından kalan (padişah fermanıyla terketmek zorunda bırakılan), soğuk sulu yaylalarına "Kal' demiş olan; attan, deveden vefa ummamak gerektiğini ve malın derde derman olmadığını (zenginliğin padişah fermanı karşısında güçsüz kaldığını, işe yaramadığını) anlatmak isteyen; amcası oğlu Ömer'i ve Bücür'ü anarken ciğerine ve yüreğine ateşler düşen, içi sızlayan, acı çeken ve içi yanan; Diyarbakir ve Afşar illerindeki öşürünü (vergisini) aldığı bölük bölük, bölge bölge tımar arazileri elinden alınan, tımar adıyla öşür vergilerini toplamak üzere kendisine verilen bu topraklardan yoksun bırakılarak topladığı öşür karşılığı kendi hayvanları, maiyeti ve sipahileri ile birlikte devlet kuvvetleri yanında cenklere katılıp yararlıklar göstermek, yiğitlik imkân ve şerefinden mahrum kalan; Sarı Haliloğlu diye anılan kötü bir kişinin gadrına, bühtanına uğradığından başına bu haller gelen; kaplan postu kürklerinden, giysilerinden bile yoksun düşen kişinin Karacaoğlan olmadığı, Mamalı aşiret beyi ve tımar sahibi İsmail Bey olduğu açıkça görölmektedir. İşte bunun gibi, Mamalı'dan Rıdvanoğlu da şairimiz değil, İsmail Bey'dir. Dörtlüklerin son mısraları sonunda 'demiş' redifi de şiirin Mamalı Türkmen beyi Rıdvanoğlu İsmail Bey'in ağzından söylenmiş olduğunu kanıtlamağa yeter kanısındayız".

A. Saim Emirmahmudoğlu'na göre de bu olayı dile getiren âşık, Güneyli Karacaoğlan'dır. Çünkü, yazısında başka bir Karacaoğlan'a ait olabileceği ile ilgili bir yaklaşım yoktur.

Yılmaz Göksoy, A.Saim Emirmahmudoğlu'nun bu araştırmasına da dayalı yazısında öncekilere ek olarak, yeni bir görüş ileri sürerek:

"A. Saim Emirmahmudoğlu, doyurucu incelemeleriyle "Mamalı'dan ben bir Rıdvanoğluyum' mısraına dayanarak, bunun büyük Karacaoğlan'a ait olduğu kanaatiyle Dulkadirilerin bir kolu olan Mamalı aşiretinden olduğunu, Manialıların da Doğu Anadolu bölgesinde bulduklarını belirtmekte ise de Dulkadirli ve Manialıların Yozgat, Kırşehir, Sungurlu çevresine yerleşmiş en büyük Türkmen oymaklarından olduğu bilinmektedir" (37) demek ve bu şiirin Yozgatlı Karacaoğlan'a ait olabileceği üzerinde durmaktadır.

Bunca araştırmacının katkılarıyla ve yanılgılarıyla süregelen çalışmaları topluca gözönüne alındığında kendisini gösteren sonuç şudur:

Mamalı, önceki araştırmacıların iddia ettikleri veya düşündükleri gibi bir köy adı değildir. Nitekim, ne Köylerimiz ne de Türkiye'de Mülkî İdare Bölümleri Köyler ve Belediyeler adındaki yayınlarda bugün Mamalı adında bir köy adına rastlanılmamaktadır.

Mamalı, A. Saim Emirmahmudoğlu'nun, Hüseyin Seçmen'in ve Yılmaz Göksuy'un ileri sürdükleri ve kullandıkları belgelerle de kanıtlanmış bir boy adıdır. Nitekim Faruk Sümer'in (38) ve Yusuf Halaçoğlu'nun (39) kitapları bu konuda el atılacak kaynaklar arasındadır.

Mamalı'dan olan Karacaoğlan değil, olayın kendi ağzından aktarıldığı İsmail Bey'dir. Mamalı'dan olan İsmail Bey'dir. Bu konuda A. Saim Emirmahmudoğlu ve İlhan Başgöz gerekli açıklamalarda bulunmuşlardır.

Buna göre İsmail Bey'in başından geçen olay, gene A.Saim Emirmahmudoğlu'nun ayrıntılarına inerek dile getirdiği, İlhan Başgöz'ün de kısaca üzerinde durduğu olaydır. Anlaşılan, İsmail

(86) "Yozgatlı Karacaoğlan", Ercives, Sayı:59, Kasım 1982, s.23

(87) Qauzlar (Türkmenler), İlâvelerle 3.Baskı, Ana Yayınları, İst. 1980

(88) XVIII.Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988; 2.baskı, 1991

Bey, yanlış bir hareketi yüzünden devletçe cezalandırılmış, tımarları elinden alınmıştır.

Bu şiirin Güneyli Karacaoğlan'a değil de Yozgatlı Karacaoğlan'a ait olabileceğini ileri süren Yılmaz Göksoy, bu görüşünde haklıdır. Yılmaz Göksoy, şiiri Yozgatlı Karacaoğlan'a mal ederken Manialıların yerleştikleri yörenin bunu belirlediğini söylemektedir. Buna benim ekleyebileceğim ikinci bir nokta daha var. O da Sadettin Nüzhet Ergun'un kitabında bulunan-nedense Yılmaz Göksoy'un gözünden kaçmış olan açıklamadır. Bu açıklamada "İsmail Bey yaylası: Yozgat'a tâbi Boğazlıyan'ın Kozan karyesinde bir yayla ismi" denilmektedir. Gerek Mamalıların yayıldığı bölgenin daha çok bu yöre olması, gerekse İsmail Bey yaylasının Yozgat yakınlarında bulunması, Yozgatlı Karacaoğlan'ın coğrafyası bakımından göz önünde bulundurulması gereken noktalar. Faruk Sümer'in araştırmaları da bu noktaya güç katmaktadır (40).

Deyişteki eda da Güneyli Karacaoğlan'ın edasından biraz farklıdır. Deyişte, lirizmden biraz uzak, kuru ve tekrarlara düşülen bir öyküleme bulunmaktadır. Güneyli Karacaoğlan'ın olsaydı deyişler biraz daha canlı ve etkili olurdu, kanısındayım.

Bu görüşü çürütecek daha sağlam belgeler ve inandırıcı görüşler ortaya konuluncaya kadar şiirin Yozgatlı Karacaoğlan'a ait olabileceği hakkındaki görüşümü koruyacağım.

Menevşe Yaylası:

Karacaoğlan şiirlerinin toplandığı kitaplarda "... da (de) gidelim ayaklı (redifli) koşmalar, içlerinde geçen yer adları bakımından birkaç noktadan ilgi çekicidir. Bunlardan biri, bu koşmaların aslında birbirinden ayrı deyişler olmadığı, aynı deyişin varyantları gibi görüldüğü; ikincisi kuşkuyla yer vermeyecek ölçüde Güneyli Karacaoğlan'ın coğrafyasını belirlediği, üçüncüsü de metinlerin yayımında düşülen okuma yanlışlarıdır. Şimdi, aslında aynı koşmanın varyantları gibi görünen bu örnekleri yanyana okuyalım.

(40) Faruk Sümer, Mamalu obası da dahil birçok obanın bağlı olduğu Dul-kadırlı Türkmenlerinin Halep Türkmenlerine ait oymaklar ile Yozgat bölgesinde yerleştiklerini belirtir. Oğuzlar, Türkmenler. 1980, s. 175

A Varyantı

Kömür gözlüm, benle gitmek dilersen
Eğlen maral eğlen bile gidelim
Yel vursun, erisin dağların karı
Yollar çamur, kurusun da gidelim

Y o k

Irak derler Araban'ın ilini
Köprüsü yok geçemeyiz selini
Menevşe yaylanın Perçem belini
Lale sünbül bürüsün de gidelim
Ötüşür de garip bülbül ötüşür
Kırmızı gül goncasına katışır
Yarın bizim ile bahar yetişir
Körpe kuzu melesin de gidelim

Y o k

Karac'oğlan der ki geçti ne fayda
Merhamet kalmadı yoksulda bayda
Bu ay da olmazsa gelecek ayda
On'ki ayın birisinde gidelim

B varyantı

Ala gözlüm benim ile gidersen
Bahar ayları gelsin de gidelim
Bağlar almış ılıkımını karını
Yollar çamur kurusun da gidelim

Erisin dağların karı erisin İnsin
seli düz ovayı bürüsün
Türkmen ili yaylasına yürüsün
Ak kuzular melesin de gidelim

Medhederler Karaman'ın ilini
Köprüsü yok geçemedim selini
Kervan yaylasını, Perçem belini
Lale sünbül bürüsün de gidelim

Y o k

Üç gün oldu bizim evler göçeli
Beş gün oldu Ceyhan suyun geceli
Kırmızı önlüklü *yüzü* peçeli Hanım
kızlar yürüsün de gidelim

Karac'oğlan der ki ama ne fayda
Rağbet kalmadı hiç yoksula bayda
Bu ay da olmazsa gelecek ayda
On'ki ayın birisinde gidelim

Görüldüğü üzere iki ayrı şiirmiş gibi yayımlanan bu koşmalar, aslında aynı şiirin değişik iki varyantıdır. Böyle yayımlandığı için Karar:: "lan şiirlerinin sayısı artmıştır. Bu örnekten yola çıkılarak başka şiirlerin de aynı şekilde ele alınması gerekecektir.

Bu koşma, gezginci bir âşık olan Karacaoğlan'ın aynı deyişini gittiği yörelerin özelliğine, karşılaştığı güzelinin göz rengine, oralar-daki coğrafi adlara göre nasıl değiştirerek çalıp söylediğini, bir

önceki şiirin sözlerini sonradan gittiği yöreye nasıl uyarladığını gösteren tipik örneklerden biridir. Bu değişikliği, bizzat âşığın kendisi yaptığı gibi, araştırmacıların pek çoğunun da belirttikleri üzere yazıya geçirilirken o yöreden biri de yapmış olabilir.

A varyantında Gaziantep taraflarında dolaştığı anlaşılan Güneyli Karacaoğlan bir güzelle karşılaşır. Bu güzelin göz rengi, gerçekten o yörelerin güzellerinin göz rengidir, ona "kömür gözlüm" diye seslenir. Ona "maral" der. Gaziantep'in ilçesi olan Araban'ın ırak olduğundan söz eder. Menevşe yaylasının Perçem belini lâle sümbülün bürümesini beklemek gerektiğini hatırlatır.

B varyantında Güneyli Karacaoğlan gene kendi coğrafyası içinde, bu kez başka yörededir. Karşısındaki güzel değişmiştir. Yörenin insanıdır, "ala gözlü"dür. Koşmadaki hitap da buna göre değişmiştir. Baharı beklemek gerektiğini hatırlatma bu koşmada da dikkati çekmektedir. Araban yer adının yerini Karaman almıştır. Menevşe yaylasının yerini Kervan yaylası tutmuştur. Her iki yaylanın Perçem Beli yerlerini korur. Derken Ceyhan suyundan söz edilir. Kırmızı önlüklü yüzü peçeli kızlara söz getirilir. Koşmanın son hanesindeki tema, her iki varyantta da aynı olup yerlerini korumuştur.

Görülüyor ki şiir aynıdır, gidilen yerlere göre bunu değiştiren gezginci âşık Güneyli Karacaoğlan'dır. Bu değişiklik, onun gittiği yerlerde, deyişlerini yazıya geçiren kişilerce de o yörenin özelliklerine adapte edilerek yapılmış olabilir.

Bu koşmaların yer aldığı kitaplarda, "Beş gün oldu Ceyhan suyun geceli" dizesinin doğru olarak okunmasına karşılık, Sadettin Nüzhet Ergun ile İlhan Başgöz'ün kitaplarında- eski harflerin azizliği yüzünden- Cihan suyu diye okunduğu ve böyle yayımlandığı görülüyor (41).

(41) Bak. Sadettin Nüzhet Ergun, *Karaca Oğlan*. 1971, s.104; İlhan Başgöz, *Karac'Oğlan*. 1984, s.113 (Kitabın arkasındaki "Karac'Oğlan'ın şiirlerindeki Yer Adları" listesinde, 173.sayfada hem Ceyhan Suyu, hem Cihan Suyu yanyana verilmiş, bunlardan Ceyhan Suyu siyah dizilmiş, yani Karacaoğlan'ın gezip gördüğü yerler arasında gösterilmiş; Cihan Suyu ise beyaz dizilmiş yani Karacaoğlan'ın gezip görmesine olanak bulunmayan yerlerden biri gibi gösterilmiştir. Aslında durum yukarıda açıklamaya çalıştığımız gibi doğrudan doğruya eski harflerle ilgilidir.)

Her iki varyanttaki yer adları bakımından Sıtkı Soylu'nun kitabında gerekli açıklamalar bulunduğuna işaret etmekle yetinelim.
(42)

Tuna:

"Alaman Dağı" dolayısıyla ele aldığım "Tuna'nın" redifli şiirin Prof.Dr. Şükrü Elçin'in görüşüne bir de kendi bakış açımdan katılarak Rumelili Karacaoğlan'a ait olabileceği üzerinde durmuştum. Gerek dilinin eskiliği, gerekse Tuna'yı yakından görüp oralarda dolaşmış bir âşığın gözlemlerine dayanması yönünden bu koşmanın XVI. yüzyıl âşıklarından Tuna boyunu iyi bilen Karacaoğlan'a ait olabileceği konusundaki görüşümü değiştirmiş değilim.

Söz konusu şiirde geçen "Alaman Dağı" ile ilgili olarak Prof.Dr. İlhan Başgöz'ün hangi noktadan yanılığa düştüğünü de belirtmiş, bu şiirin Yozgatlı Karacaoğlan'a ait olamayacağını dile getirmeye çalışmışım. Çünkü Prof.Dr. İlhan Başgöz, bu şiiri, Şükrü Elçin'in kullandığı malzemeye de dayandığı halde Yozgatlı Karacaoğlan'a mal etmeye yönelmişti.

Karacaoğlan mahlaslı şiirlerde "Tuna" adı, bunun dışında bir de "teşbih" ve "İstiare" sanatına bağlı olarak geçer. Bu ikinci yoldan Tuna'yı anıştıran bu deyişlerin sahibi olan Karacaoğlan acaba hangisidir? Yani bu ikinci kümede toplanacak olan şiirler hangi Karacaoğlan'ın olabilir? Asıl çözüm bekleyen nokta burada yatmaktadır. Bu şiirlere sıra ile bir göz atmaya başlayalım. Sadettin Nüzhet Ergun'un derleyip kitabına aldığı (43), Müjgân Cunbur'un (44), Cahit Öztelli'nin (45) ve Mustafa Necati Karaer'in (46) aktardıkları bir koşmanın ikinci hanesi şöyledir:

(42) Bak. Karacaoğlan. Mut, 1974, s.64vd. (Buradaki açıklamalara göre: Araban: Gaziantep'in ilçesi, Menevşe Yaylası: Gaziantep'te bir yayla ve Mut'un kuzeyinde bir yayla, Perçem Beli: Mut'un kuzeyinde Toroslar'da bir yayla geçit; Karaman listede görülmemekle beraber diğimiz kentın adıdır.)

(89) Karaca Oğlan. İstanbul, 1971, s.326

(90) Karacaoğlan. Ankara, 1973, s.1

(91) Karacaoğlan. İstanbul, 1970, s.192 (1974 baskısında da böyle)

(92) Karacaoğlan. Tercüman 1001 Temel Eser, s.241 (1988 baskısında yok)

Tuna suyu gibi çağlar akarım Yel
estikçe hazan gibi solarım Bir gün
güler isem beş gün ağlarım İşte güzel
adam şöyle halim var

Prof.Dr. Şükrü Elçin, bu şiiri de Viyana'da bulunduğu ve içindekileri yayımladığı Evrâk-ı Mecmua'daki şiirlere katarak XVI. yüzyılda Tuna boylarında yaşamış olan Karacaoğlan'ın saymıştır (47). Bunu yaparken yalnızca "tahminimize göre" demekle yetinmiş, herhangi bir kanıt göstermemiştir (48).

Bu görüşün bence de kabul edilebilir iki desteği bulunmaktadır. Bunlardan biri, şiirin dili; diğeri de Sadettin Nüzhet Ergun'un "Süleymaniye Kütüphanesi'ne mülhak Yahya Efendi Kütüphanesi'nde XVII. asır içinde yazıldığı muhakkak olan 3397 numaralı mecmuada kayıtlı" (49) olduğunu haber vermesidir. Açıkça söylemiş olmasa da Prof.Dr. Şükrü Elçin de bunları değerlendirerek böyle bir düşünceye varmıştır.

Koşmadaki üslûp, XVII. yüzyılda güney illerinde yaşamış olan Karacaoğlan'ın canlı üslûbuna göre oldukça donuk ve cansızdır. Ayaklarda (kafiyelerde) oturmamışlık göze çarpıyor. Zaman olarak da bir önceki yüzyılda yaşamış bir âşîğın koşmasının bir yüz yıl sonraki bir mecmuaya geçirilmesi son derece doğaldır. Bu durumda, ne XIX.yüzyılda yaşamış olduğu çeşitli araştırmacılar tarafından ileri sürülen Yozgatlı Karacaoğlan'a, ne de Ali Rıza Yalgın'ın haber verdiği "Küçük Karacaoğlan'a ait bir koşma olmadığı ortadadır. O halde, şimdilik kaydı ile, bu noktalar yönünden bu koşma, XVI. yüzyıl âşîğı Tuna boyu saz şairi Karacaoğlan'ın olmalıdır.

Acaba, Tuna suyu (Tuna seli) benzetmesini ve anıştırmasını yapan deyişlerin geçtiği diğeri şiirler de bu âşîğın mıdır? Şimdi, bir de bunlara örnek verelim:

(93) "Halk Edebiyatında Kaynaklar Meselesi.....", Atsız Armağanı, s.123

(94) a.g.e., s.104

(95) Karaca Oğlan, İstanbul, 1971, s.326)

Karacaoğlan ile bir kızın karşılıklı deyişmelerini konu edinen koşma tarzındaki bir şiirin değişik varyantları gibi kitaplara geçmiş bulunan örneklerden birini ele alıyorum:

Bu deyişmenin değişik varyantları gibi olanlarında Karacaoğlan küçük yaşlarda biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü karşısındakine seslenirken "Kız senin göğsüne süllüm dayarım" demektedir. Ardından da "Seherde üstüne köprü kurarım/Geçerim Tuna'nın seli isen de" derken, kızın direncini dile getirip bu noktadan Tuna'nın seli benzetmesini yapar. Aynı deyişmenin bir başka varyantında kız, kolay teslim olmayacağını duyururken kendisini Tuna'nın hisarına (kalesine) benzetir:

Kız da der ki bu sözüne küserim
Zülfüm teli ile seni asarım
Tuna'nın kalesi benim hisarım
Gelemen üstüme Ali isen de

Bu deyişmenin yayımlandığı kitaplardaki yanlışlıklar A. Saim Emirmahmudoğlu tarafından dile getirilmiştir. (50) A. Saim Emirmahmudoğlu, deyişmedeki "döş, süllüm, şor (şûr'dan) "kıcılı-boranf gibi sözlerin Maraş ağzında kullanıldıklarını belirtiyor. Kendisine bu konuda araştırma yapmayı düşündürten edebiyat öğretmeni Muzaffer İnanç'ın bir yazısıdır (51). Muzaffer İnanç, bu yazısında Karacaoğlan araştırmacılarının Maraş ağzını bilmediklerinden dolayı, yayımlarında düştükleri yanlışları ele almıştır. A. Saim Emirmahmudoğlu da konuyu aynı doğrultuda sürdürmektedir. S. Nüzhet Ergun'un, Cahit Öztelli'nin, Mustafa Necati Kararer'in ve Müjgân Cunbur'un yayımladıkları metinlerin bu yazının ışığında bir daha gözden geçirilmesinde yarar var. Bu konu dolayısıyla bizi ilgilendiren yön ise deyişmelerde kullanılan Maraş ağzı sözlerin desteğidir.

- (96) "Karacaoğlan Üzerinde Yapılan Yanlışlıklar -1-", Türk Folklor Araştırmaları. Sayı: 345, Nisan 1978, s.8288-8291
(97) "Karacaoğlan ve Maraş", Memleket gazetesi, Sayı: 1991-1999, Kahramanmaraş, 1970 (İlgi için bak. Bir yukardaki yazı, s.8290)

Buna göre "Tuna suyu (Tuna seli) benzetmelerinin yer aldığı bu deyişmelerin Güneyli Karacaoğlan'ın sayılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu deyişmeler, Tuna boyu âşığı denilen Karacaoğlan'ın olamaz.

Tuna, coşkunluğu ve sularının gürlüğü bakımından Anadolu Halk Edebiyatında hep bir sembol olarak anılmış ve benzetmelerdeki yerini korumuştur. Köroğlu destanlarından birinde de bu niteliği ile bir koşmanın içinde yer alıyor:

Urun beyler urun meydan günüdür
Ölümden korkmayın dünya fanidir
Bütün..... Süleymanidir
Tuna seli gibi kanlar akmalı. (52)

Bu koşma, Maraş metinleri olarak geçmektedir. Ayrıca Köroğlu'nun Tokat seferi epizotunda da bir Duna çayından söz edilir. Pertev Naili Boratav, olayı şöyle veriyor:

"Köroğlu Tokat'a doğru yola koyulur, Paşa'nın evine varır. Atını bulur. Atına biner, Kır At yel gibi uçar. Önüne Duna çayı gelir. Bunun öbür tarafı başka bir Paşa'nın memleketi imiş. Köroğlu "bana bu atı toyda Tokat Paşası hediye etti" diyerek ellerinden kurtulur."

(53)

Köroğlu ile ilgili biri nazım, biri nesir bu iki metin de Karacaoğlan deyişmesindeki havadadır. Onu dışardan destekler niteliktedir. Yani coşkunluk bakımından akarsular, bu metinlerde de Tuna çayı (Tuna seli) olarak anılmaktadır.

Aşırı duyguların anlatılmasında adı geçen akarsular arasında Tuna'dan başka Ceyhun da bulunur. Gene Karacaoğlan mahlaslı bir koşmadan son haneyi örnek verelim:

Karac'oğlan der ki başa yazıldı
Didem yaşı Ceyhun oldu süzüldü
Kefenim biçildi kabrim kazıldı
Mezarımın üstü karalandı gel.

(98) Pertev Naili Boratav, Köroğlu Destanı. İstanbul, 1931, s.226

(99) Aynı kaynak, s.27

Gene bir duygu çalkantısını anlatmak için kendi durumunu Tuna seline benzeterek vermeye çalışan Güneyli Karacaoğlan şöyle konuşur:

Karac'Oğlan eydür ah ü zârımdır Bu
dünyada hasret benim yârimdir Gâhi
bir bulanmak kisb ü kârımdır Tuna seli
gibi akar yürürüm (54)

Bu noktada konuyu, âşık edebiyatı alanından Yeni Türk Edebiyatı alanına uzatarak sözü Falih Rıfki Atay'a bırakmak istiyorum:

"Tuna, Osmanlı Türklüğü'nün bağrından akar." (55) cümlesi onundur. Karacaoğlan'ların, Koroğlu'nun ve burada sözü edilemeyen öbür âşıkların şiirlerinde adının anılması da Tuna'yı böylesine bağrımıza basmış olmamızın güzel örnekleri arasında yer alır.

- (100) Bak. Mustafa Necati Karaer, Karacaoğlan. Tercüman 1001 Temel Eser, s. 188; Müjgân Cunbur, Karacaoğlan. Ankara, 1973, s.90; Cahit Öztelli Karacaoğlan. 1970, s.140 (1974 baskısında da aynı sayfa).
(101) Tuna Kıyıları. İstanbul, 1938, s.9.